



**Izveštaj o praćenju govora mržnje, diskriminatornog, stereotipizirajućeg i
zapaljivog govora u informativnim medijima
u rujnu 2016.**

Dražen Hoffmann

Zagreb, 27. rujna 2016.

Period do izvanrednih parlamentarnih izbora 11. rujna protekao je u znaku drugog i intenzivnijeg dijela predizborne kampanje. Ovoga puta, No, ovoga puta ovo je razdoblje predizborne kampanje u praćenim medijima, u odnosu na [razdoblje predizborne kampanje 2015. godine](#), u manjoj mjeri bilo obilježeno političkim diskvalifikacijama temeljem grupne pripadnosti, jednoga od učestalijih oblika neprihvatljivog govora u političkim kampanjama.

Umjesto takvih kvalifikacija, u pojedinim su medijima i dalje prisutni već viđani pokušaji da se simbolika Nezavisne Države Hrvatske reinterpretera i rehabilitira, što ujedno predstavlja najustrajni oblik obnavljanja i afirmacije onih simbola koji stoje za ideje mržnje, rasizma i politike istrebljenja Drugih te najvidljivije pronošanje neprihvatljivog govora u hrvatskoj javnosti.

Napokon, u ovom mjesecu praćenja opet su se pojavile medijske objave čija je svrha upozoriti na „štetnost“ pojedinih skupina u društvu, a kao mete takvog diskursa pojavljuju se nacionalne manjine u hrvatskom društvu – odnosno, ona srpska – te izbjeglice i migranti kao jedna od najranjivijih skupina, koja se uz nedostatak uvjeta za adekvatnu integraciju u nekim medijima susreće i s izrazito negativnim prikazivanjem.

Jedanaesta runda GONG-ovog praćenja medija obuhvatila je razdoblje od 1. do 30. rujna 2016. godine, s ciljem identificiranja aktera i medija koji plasiraju diskriminatorne i stereotipizirajuće izjave i napise u javnost te konstatiranja kako su one tretirane.

Ukupan uzorak medija uvrštenih u praćenje sastojao se od šest dnevnih listova¹, sedam tjednika², četiri središnje televizijske informativne emisije³, četiri televizijske panel-emisije/talk-showa⁴, jedne radijske emisije s emitiranjem uživo⁵ te šest internetskih portala⁶. Sadržaji iz svakog od praćenih medija uključeni su u analizu tematskim kriterijem tzv. „svjetonazorskih“, odnosno vrijednosno zasićenih tema koje zauzimaju važna mjesta u hrvatskom javnom diskursu i medijskom prostoru:

1. izbjeglička kriza i migracije u Europi,
2. ljudska prava LGBTIQ osoba,
3. rod i politička participacija,
4. identitet i prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj, te
5. rehabilitacija ustaškog režima.

U praćenju su kombinirani kriteriji ovih tematskih područja i naznaka upotrebe problematičnog govora, temeljem korištene definicije utemeljene na Preporuci ministarskog odbora Vijeća Europe No. R(97)20, prema kojoj govor mržnje obuhvaća *sadržaje kojima se izražava, zagovara ili potiče mržnja, diskriminacija ili nasilje, ili koji izruguju, omalovažavaju, ponižavaju, dehumaniziraju ili obezvređuju određene ciljane društvene skupine – ili njihove pripadnike – po određenim zajedničkim značajkama kao što su rasa, boja kože, nacionalno ili etničko podrijetlo, vjera, spol, seksualna orijentacija, imigrantski status ili podrijetlo i slično*. Na planu hrvatskog zakonodavstva, Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13) u čl. 3. st. 4. propisuje kako je *zabranjeno prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, rasnu, vjersku, spolnu ili drugu neravnopravnost ili neravnopravnost na temelju spolne orijentacije, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama, te izazivati nacionalno, rasno, vjersko, spolno ili drugo neprijateljstvo ili nesnošljivost, neprijateljstvo ili nesnošljivost na temelju spolne orijentacije, poticati nasilje i rat*.

Praćenjem je identificiran ukupno sljedeći broj potencijalno problematičnih medijskih objava koje su zatim uključene u analizu:

- 18 članka iz dnevnog tiska,
- 9 članaka iz tjednika,
- 6 članaka s internetskih portala,
- 1 televizijska emisija.

Iz građe obuhvaćene analizom, ovdje su izdvojene i komentirane samo one objave koje eklatantno ocrtavaju neprihvatljiv medijski sadržaj u praćenom razdoblju.

¹ 24 sata, Večernji list, Glas Slavonije, Slobodna Dalmacija

² 7dnevno, 24 express, Glas Koncila, Globus, Hrvatski tjednik, Hrvatsko slovo, Nacional

³ Središnji Dnevnik (HRT), Dnevnik 3 (HRT), RTL Danas, Dnevnik Nove TV

⁴ Bujica, Markov trg, Otvoreno, RTL Direkt

⁵ U mreži Prvog – Hrvatski radio

⁶ Direktno, Dnevno, Libela, Lupiga, Index.hr, Narod.hr

0. Kontekst: izbori i nakon njih

Sa završetkom prijevremenih parlamentarnih izbora i njihovih neposrednih medijskih odjeka, završilo je i prilično „tiho“ razdoblje korektno vođene kampanje, koju su samo [istupi kandidata Steve Culeja i Zorana Milanovića](#) bili medijski vidljivije kompromitirali.

S krajem rujna, medijski prostor su u velikoj mjeri zauzeli istupi saborskog zastupnika iz prošlog, kao i novog saziva Sabora, generala Željka Glasnovića. Osvrćući se kritički na studentske prosvjede održane na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na studente i studentice koji sudjeluju u prosvjedu referirao se nizom uvredljivih stereotipija, ali i zaključio kako:

U razvijenim demokracijama kad manjina tlači većinu to se rješava pendrekom i suzavcem. Predlažem osnivanje zaklade koja će omogućiti jednosmjerno, bespovratno putovanje mladih titoista i njihovih vođa sa neobrijanim nogama za Pjongjang.

Glavni problem ovakvog javnog istupa upravo je u činjenici da on dolazi od jednog visokog državnog dužnosnika, saborskog zastupnika koji je na svoju dužnost izabran voljom nešto više od četiri tisuće birača. Čak i ako nakana nije bila poticati na vaninstitucionalno nasilje prema bilo kome, težina riječi izabranog dužnosnika neusporedivo je veća od one anonimnog internetskog komentatora, novinara ili druge figure koja javni prostor zauzima tek ponekad i u znatno manjem opsegu. Zazivati upotrebu sile – pa i ako je mišljeno na onu legitimnu, policijsku – nad skupinom neistomišljenika koja istodobno ne predstavlja sigurnosnu opasnost nije diskurs koji dolikuje saborskom zastupniku u demokratskoj državi.

1. Marko Ljubić o lošim namjerama i političkim pravima

Kolumnist portala *Narod.hr* **Marko Ljubić**, govoreći u kolumni *Govori li Plenković o stabilnosti vlasti ili o stabilnosti države hrvatskog naroda?* od 15. rujna o potrebnim promjenama izbornog zakonodavstva koje bi Hrvatskoj osigurala stabilnost, o institutu manjinskog zastupništva piše:

Nadalje, to znači da je nužno odmah ukinuti zajamčenu pozitivnu diskriminaciju po manjinskoj pripadnosti jer umjesto da integrira nacionalne manjine u politički poredak države i društva, potiče ih na getoizaciju, separatizam, a ukoliko su oslonjene ili baštine neprijateljske interese kao u hrvatskom slučaju Srbi, takva diskriminacija ih potiče na neprijateljstvo i destrukciju.

Neovisno o tome kako zvuči zazivanje umanjivanja stečene razine prava manjinskog političkog predstavništva, ono što je u ovoj izjavi neprihvatljivo jest konstatacija kako je srpska manjina u Hrvatskoj „oslonjena na ili baštini neprijateljske interese“ te kako institut manjinskog predstavništva potiče, u konkretnom slučaju Srba, „neprijateljstvo i destrukciju“.

Ova paušalna tvrdnja o najbrojnijoj manjinskoj skupini u Hrvatskoj izravni je doprinos pronošnju štetnih predrasuda o Srbima kao unutarnjim neprijateljima te izravno pogoduje njihovoj daljnjoj stigmatizaciji i normalizaciji negativnih stavova o njima.

Kao i svaka nacionalna zajednica, ona manjinska srpska sastavljena je od pojedinaca i ne može biti u cijelosti označena kao „oslonjena na neprijateljske interese“. Srbi u Hrvatskoj nisu u cijelosti

eksponenti svojedobne agresije na Hrvatsku, a u medijskim ih napisima tretirati kao da to jesu znači poticati društvenu distancu i zazor prema njima.

2. O „starohrvatskom“ pozdravu, „zakonu“ bijelog polja i ZDS

Tekstom *Ne dragi moji Hrvati, ne znači UDBA u ovoj državi isto što je značila za vrijeme SFRJ!* na portalu *Dnevno.hr* od 13. rujna autor **Mario Maks Slaviček** pita se što to donosi predstojeće razdoblje mandata nove Vlade RH, pitanjem:

Hoće li Hrvat slobodno moći pozdraviti Starohrvatskim pozdravom ZA DOM spremni!?

te konstatira kako:

Za sve one koji su BOGU VJERNI – ZA DOM SPREMNI... Nema predaje dok starohrvatski pozdrav, i prvo bijelo polje ne budu zakon u Hrvatskoj.

Ma koliko puta ovaj komentar bilo ponavljan, vrijedi ponoviti kako je problematično pozivanje na slobodu u kontekstu „slobode“ korištenja pozdrava i drugih simbola koji vuku porijeklo od profašističke kvistlinške države NDH.

Naime, „sloboda“ korištenja nacifašističkih simbola jedan je od rijetkih segmenata slobode izražavanja za koji postoji opravdano ograničenje jer ti simboli predstavljaju skup ideja koje su nespojive s ljudskim pravima, slobodom i demokracijom. To su simboli politike rasizma, progona, eksterminacije i institucionalizirane mržnje u svojem najeklatantnijem obliku. Karakteriziranje navedenog pozdrava kao „starohrvatskog“ na temelju predstavlja negaciju i prešućivanje njegove nedvosmislene i višestruko posvjedočene upotrebe od strane ustaškog režima, režima koji je politike progona provodio i službeno označavao tim pozdravom. Neki su simboli zbog nedvosmislene veze s fašističkim režimima jednostavno onkraj reinterpetacije i teško je za njima posezati bez teške diskreditacije onih koji ih u javnosti koriste.

3. Dnevno.hr o vrijednostima, ženama i devama

Ispisujući kritiku švedske politike prema širokom prihvatu izbjeglica i migranata te aktualne kampanje koja poziva na toleranciju i doprinos domicilnih Šveđana integraciji izbjeglica, kolumnist portala *Dnevno.hr* **Marcel Holjevac** već u prvoj rečenici kolumne *‘Šveđani se moraju integrirati u kulturu imigranata, ne obratno’!* od 21. rujna konstatira kako je:

...teško zamisliti kako bi se Šveđani, od kojih brojni muškarce koji mokre stoječki smatraju seksističkim i zaostalim barbarima, mogli uklopiti u vrijednosni sustav imigranata kojima je žena nerijetko negdje iznad ovce, a ispod konja i kamile na vrijednosnoj ljestvici.

Osim upitnog tona kojim je iznesena opaska o maskulinitetu u švedskom društvu, navod o tome kako je odnos migranata prema ženama usporediv s onime prema domaćim životinjama stereotipni je prikaz migranata kao nužno seksistički nastrojenih i protivnih standardima rodne ravnopravnosti, što je jedna od diskvalifikacija koje se pripisuju neeuropskim migrantima kako bi ih se prikazalo kao nespojive s kulturom društava u koja se doseljavaju.

I dok je podržavanje rodne neravnopravnosti neprihvatljivo u demokratskoj javnosti, ocrtavanje migranata kao skupine ljudi čija je kultura nespojiva s rodnom ravnopravnošću podržava drugi diskriminatorni diskurs, onaj uperen protiv izbjeglica i migranata čija je integracija u europska društva ionako izložena napadima i neadekvatno podržana konkretnim politikama. Umjesto ovakvog sadržaja koji podržava stereotipiziranje migranata, postoje produktivniji načini za tematiziranje rodne ravnopravnosti u zajednicama neeuropskih migranata.

Poanta

Na planu cjelokupnog praćenog uzorka medija, objave na portalu *Dnevno.hr* dosad su u praćenju pokazale na različitim temama sklonost poticanju diskriminacije i prikazivanju ranjivih i manjinskih skupina kao devijantnih i društveno štetnih, ne samo kroz izvještajnu i kolumnističku produkciju, nego i u opetovanom izostanku moderatorske intervencije čak i u one radikalne i otvoreno mrzilačke među komentarima na članke koje ostavljaju čitatelji. Novinarsko prikazivanje u diskursu društvene opasnosti i štetnosti doživjele su u različitim razdobljima, manje ili više eksplicitno, nacionalne manjine, LGBTIQ osobe, izbjeglice i migranti. Usto, ovaj je portal jedan od medija koji su pokazali sklonost pružanju prostora nastojanjima rehabilitacije i apologije Nezavisne Države Hrvatske, političke tvorevine utemeljene na isključivoj i rasističkoj profašističkoj ideologiji, osobito u opravdanju korištenja njezinih simbola, a u prvom redu pozdrava ZDS.

I nacionalno zakonodavstvo i međunarodni standardi nedvojbeno prepoznaju kao neprihvatljivo ponižavajuće, diskriminatorno i difamatorsko prikazivanje pojedinih društvenih skupina i njihovih pripadnika te poticanje i podržavanje nesnošljivosti prema njima, osobito kada se radi o onima ranjivima i društveno stigmatiziranim. Zadatak je istinski demokratskog medijskog prostora prepoznati opravdanost intervencije i nametanja ograničenja ovakvim medijskim istupima jer su nespojivi s načelom nediskriminatornosti kojime se mediji trebaju voditi.

Jedna je od mogućnosti reagiranja na ovakav javni govor podnošenje prijave nadležnim tijelima putem internetske platforme www.dostajemrznje.org. No, ova je mogućnost tek mali doprinos postavljanju ovih problematičnih oblika javnog govora na njihovo mjesto. Puno toga ostaje na onima koji medijski sadržaj proizvode, ali i onima koji ga svakodnevno konzumiraju, ma koliko bili blazirani na takve ispade. Prešućivanjem se ne može postići promjena odnosa prema huškačkoj i diskriminatornoj medijskoj produkciji.



Za sadržaj članka isključivo je odgovoran GONG te on ni na koji način ne predstavlja službene stavove donatora. Ovaj izvještaj je nastao u sklopu projekta 'Dosta je mržnje!', uz financijsku podršku Fondova Europskog gospodarskog prostora i Kraljevine Norveške za organizacije civilnoga društva, čiji je provoditelj za Republiku Hrvatsku Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva.